

Ц у с а р т у у л л г ы н

Цусар туулдг гем—шулу-
гъар хальддг гем. Эн гемиг
ämtн „бузр гарин гем“ гидж
черэддмн, юнъгад гихлэ, бузр
гарар дамждад хотд, уснд,
савд тусад, түүнэсн эдлсн хот-
ла, уусн уснла хамдан күүнэ
геснд эн гемин эклц — бакте-
рий ордмн. Гемин бактерий кесг
әнъг бээдлтэ болна, харнъгъу,
чиигтэ, дулан ормд эн бактерий
кесг долан хонгт—сармудт үкл
уга бээнэ, зуг нарна герлин
толь хагсалгын болн хорта
дезинфекц кедг юмс бактерий-
сиг алцхана. Тер бактерийс
киитнд көргэв чигн үхцэхэш.

Гем догшар ирсн цагт цог-
цин халун шулу-гъар бөдлэд,
38-39 градус күүрэд, ухан-серл
салврад бээнэ; гесн туулад,
асата болн цуста алвнъ дару-
дарунъ гарад, элкн мөшклад,
гемтсн кун бдрт 10, 20 дакдж
„мбрэн“ үзэд зовна. Кундэр
ирсн цусар туулдг гем 2—3
долан хонгт күүг кевтулнэ,
гиигнэр гемтсн кун 5-7 хонад
эдгнэ.

Эн гемин бактерий геснэ
голгъад, цагъан махнд хурад,
бсэд, цогц хордадг мөн, тии-
гэд голгъа хавдад, шахрдал,
кун цусар, асагъар туулдг мөн.
Зэрмдэн гем цагнъ удан болад,
цогцд ораллад үлднэ—тиигх-
лэ гем эдгсн күүнд джилин
туршарт кесг дакдж хэрү бос-
дг болдж хүвнэ. Иим гем
оньдинд ирдг гемд хуврэд,
гемтэ күүнэ булд болн наадк
ämtнд ик аамшгтэ, юнъгад
гихлэ, иим гемтэ кун авлнъ-
та хамднъ кезэ чигн гемин
бактерий гаргъдж тархагъад,
усн, газр, гер, нань, чигн юмс
бузрдана.

Гемин бактерий зуг гемтэ
күүнэс, деер келгдсн оньдинд
ирдг гемтэ күүнэс болн тер
бактерий цогцднъ (голгъаднъ)
бээдг эрүл күүнэ алвнъ дахдж
гарад, тархагдад, хотд, уснд,
гермудт тусад, äмтнд халддг
мөн. Энунэс кен чигн күүнд,
гем ямаран хаалгъар тархагд-
гнъ медгдх; эн хаалгъснъ:
уудг усн, эдлдг хот, хальд-
врар бузрдсн сав, гер, дер-
делгц, хувцн—цуг эдн тоот
бектерийэр бузрдхла, кун хот
элхлэ, ус уухла, геснд бак-
терий орад, күүг гемтэдг мөн.
Усн, хот, сав, гер, делгц бак-
терийтэ гарас хальдврта болдг
мөн. Няадк хальдврта гем-бвч-
нэс эн гемиг йилгъдж илд-
кэдг эвнъ—гемин бээдл болн
лабораторт алвнъ шиндлл-
гын, болв зэрмдэн лаборато-
рин шиндллгынд бактерий
олддж бгдго чигн йовдл хар-
гъна. Тиигхлэ гемиг шуд гар-
сн бээдлэрнъ йилгъдг мөн.

Деер келчксн тоотас, äмтнэ,
эрүл харсхин төлэ ик гилг
чинртэ тбрин зокалмуд гарцха-
на. Гемтсн кун эрк биш боль-
ницд ордж эмнүлх, больницэс
гарх болзгас эрт гарх йосн уга.

хурадж асхдг яршг—эдн цуг-
тан болзгтан цеврдүлгддж, де-
зинфекц келгддж бээх йоста.
Эн цеврин көдлмш хавр-зунд
ик чинртэ болна, юнъгад гих-
лэ, дулан-халун цагт батхис
эднд икэр бсэд-бргджд, көл-
мудтэн, дживртэн болн гесн-
дэн бактерий авад, герүр
нисдж орад, хот, ус, сав, нань
чигн юм-кум бузрдагъад, бак-
терий орулад—гем тархана.

Бузр ус асхдг нукиг, хог-
бог асхдг яршгиг, гарч ирдг
ормиг, хлорин цердэр, хар
дөгдэр, гексохлоранар дезин-
фекц кедж цеврдмн. Гер,
герин хаша, малин хаша-хаац
бдр болгын арчдж, цеврлх
зөвтэ, уудг усан, хотан, аагъ-
саван бас ик цеврэр бэрх, хо-
тин хог стол деер үлдэлго
арчад, батхис хуралго бээх.
Олн эдлдг усна худг молар,
цементэр шатлсн хаагъулта,
кезэ чигн сольврго суулгъта,
цаг-цагтнъ йоралин бальчиг
цеврдж бээгдх зөвтэ. Ямаран
чигн аргъар батхисла ноолда
кедж; эдниг уга кех зөвтэ,
батхисиг уга кехин төлэ фор-
малинтэ усн, хорта цаасн дуст
ДДТ, нань чигн юм, эмнлгъ-
нэ көдлмшчинрин зааврар олз-
лх; түүкэ болн чанад белдсн
хот, батхн гарчксн халуна
цагт батхнас далддж харсх
серун киитн ормд бэрх; эн
төриг олн-ämt хотар теткдг
гуулганэ цергчнр бдр болгын
күцэх йоста.

Зунд, намрт базрас, магази-
нэс темс авхларн, тер темсиг
цевр усар угъалго эдлдж бол-
шго, юнъгад гихлэ, тер тем-
сн хурагдсн, зббгдсн, хулдгдсн
цагтан икэр бузрдмн. Мага-
зинэ көдлмшчнр, хот зббгъа-
чнр, хотар теткдг герин көд-
лмчнр ик кинэнэр бийэн, түү-
нэс үлү гилгэр, гаран цевр
бэрх йоста; көдлмшин орман,
хулдсн хотан бас тинмэр—үлү
цеврэр бэрх йоста.

Гемтэ күүнэ бөрнъ бээсн,
түүг асрдж бээсн кун гертэн
дезинфекц кетл, гемтсн күүг
больницд ортл, көдлмшт одх
йосн уга. Зуг эмчин зааврар
тер көдлмштэн одх зөвтэ.

Эн гемиг хөрхин төлэ äмтнд
хавр болгын гишнъ тэрэ тэр-
дмн, бичкн күүкд болхла тэр-
рэнэ вакцинтэ 3 таблеткс бас
бгдмн (3 бдрт неджэгъад таб-
летк). Март-апрель сард эн
тэрэ бийдэн тэрүлчкснэ хббн
зун-намрт болн цааранднъ кун
цусн тууллгъар гемтдмн биш.
Эн тэрэг магазинд көдлдг, хот
эдлдг герин, хот зббдг церг-
чнр эрк биш бийдэн тэрүлх
йоста, бас тер мет, бичкн күүкд
асрдг, больницд көдлдг äмтн,
нань чигн шишлнъ баг äмтн
эрк биш тэрүлх йоста.

Эрк биш дора завсн зокал-
сиг күцэтн: 1.

1. Хот эдлхин бмн гаран
үгъятн